

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ ФАКУЛЬТЕТИ**

**ҲУҚУҚШУНОСЛИК
КАФЕДРАСИ**

ХОЛИҚОВ Х. К.

**МАВЗУ. ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ СОҲАСИДАГИ ҚОНУНЧИЛИККА РИОЯ
ЭТИШ ЮЗАСИДАН НАЗОРАТ ВА ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАЛАРИ.**

маъруза матни

5380100-«ЮРИСПРУДЕНЦИЯ» бакалавр йўналиши талабалари учун

НАМАНГАН – 2012

Ижтимоий таъминот ҳуқуқи фанидаги ушбу маъруза матнида “Ижтимоий таъминот соҳасидаги қонунчиликка риоя этишни назорат қилиш ва ижтимоий таъминотга оид муносабатларда жавобгарлик масалалари” мавзуси юзасидан маъруза, семинар машғулотларига тайёрланишга бағишланган ва олий ўқув юртларининг 5380100-«юриспруденция» мутахассисликлари учун мўлжалланган. Ҳозирги пайтда фаннинг ушбу мавзусини ўқитишдан мақсад - талабаларга ижтимоий таъминот соҳасидаги қонунчиликка риоя этишни назорат қилиш тушунчаси, назорат шакллари, усуллари ва жавобгарлик масалалари шунингдек, ижтимоий ҳаётни эркинлаштиришда ушбу органларнинг аҳамияти тўғрисида тушунча беришдан иборат.

Такризчилар:

Акаева М.

НамДУ ҳуқуқшунослик кафедраси доценти, юридик фанлар номзоди.

Маматожиёв Т.

Наманган вилояти Хўжалик суди судьяси.

.

Ушбу маъруза матни Наманган Давлат университетининг ижтимоий-иқтисодий факультети Илмий кенгашининг 2011 йил 28 августдаги 1-сон мажлисида (баённома №1) кўриб чиқилган ва фойдаланишга тавсия этилган.

Ушбу маъруза матни Наманган Давлат университетининг ҳуқуқшунослик кафедрасининг 2011 йил 26 августдаги 1-сон мажлисида (баённома № 1) кўриб чиқилган ва фойдаланишга тавсия этилган .

Наманган Давлат университети Илмий кенгашининг 2011 йил 29 августдаги 1-сон мажлисида (баённома №1) кўриб чиқилган ва фойдаланишга тавсия этилган .

МАВЗУ. ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ СОҲАСИДАГИ ҚОНУНЧИЛИККА РИОЯ ЭТИШ ЮЗАСИДАН НАЗОРАТ ВА ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАЛАРИ.

РЕЖА:

1. Ижтимоий таъминот соҳасидаги қонунчиликка риоя этишни назорат қилиш тушунчаси, назорат шакллари ва усуллари.

2. Ижтимоий таъминотга оид муносабатларда жавобгарлик масалалари.

1. Ижтимоий таъминот соҳасидаги қонунчиликка риоя этишни назорат қилиш тушунчаси, назорат шакллари ва усуллари.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 15-моддасида айтилишича: “Давлат, унинг органлари, мансабдор шахслар, жамоат бирлашмалари, фуқаролар Конституция ва қонунларга мувофиқ иш кўради”. Бинобарин, фақат қонунийлик ва ҳуқуқ-тартибот таъминланган давлатдагина адолат, демократия, шахс ҳуқуқ ҳамда эркинликлари ҳақида сўз юритилиши мумкин. Республикамиз Президенти И.А.Каримов таъкидлаганидек: “Ҳуқуқий давлатнинг қуроли ҳам, ҳимояси ҳам, кўзи ҳам, сўзи ҳам қонундир”.

Давлат ва жамиятда қонунийлик режимини таъминлаш усулларида бири – уларга амал қилинишни текшириш, қонун талаблари сўзсиз бажарилиши устидан назоратни мунтазам ва самарали тарзда амалга ошириб борилиши саналади. Бу вазифа давлат ва жамоат органлари томонидан қонунда назарда тутиб қўйилган шаклларда ва воситалар орқали амалга ошира борилади.

Пул ва бошқа бойликларни тасарруф этилиши, уларнинг тақсимланиши билан боғлиқ бўлган жойларда давлат органлари, уларнинг мансабдор шахслари томонидан қонунлар ижроси текширилиб, назорат қилиб борилиши муҳим аҳамиятга эга. Чунки бундай жойларда «ўлжа» пайдо бўлган текинхўрларнинг ўралашиб қолишлари эҳтимоли ҳар доим ҳам катта бўлади ва қонуннинг вазифаларидан бири ҳам давлат, жамият, шахс моддий манфаатларини турли суиистеъмол ҳамда тажовузлардан ҳимоя қилишдан иборатдир.

Ижтимоий таъминотнинг амалга оширилиши соҳаси ҳам ана шундай жойлардан бўлиб, бу ерда мамлакатимизда яратилган миллий бойликнинг муайян қисми қариялар, ногиронлар, бева-бечораларни ҳимоялаш, уларни таъминлаш учун қайта тақсимланади ва “қозон тепаси”га виждони нопок, қўли эгри одамларни келиб қолиши бу маблағлар талон-тороғ қилинишига, ўз эгаларига тўлиқ етиб бормаслигига, жамиятда иқтисодий ва сиёсий барқарорлик йўқолишига олиб келиши мумкин.

Навоий вилоят прокуратураси томонидан аҳолини ижтимоий химоялашга қаратилган қонунлар, Президент Фармонлари, Хукумат қарорлари ижроси бўйича текширишлар ўтказилганида халқ банки, почта бўлимлари, фуқаролар йиғинлари ходимлари ва мансабдор шахслари томонидан катта миқдордаги пенсия пуллари, нафақалар, бошқа ижтимоий ёрдам пуллари ўзлаштирилиб, талон-торож қилиб юборилгани маълум бўлди.

Ўтказилган текширишлар натижасида республика миқёсида бундай фактлар оз эмаслиги маълум бўлмоқда ва бунинг асосий сабабларидан бири, қонун ижроси устидан назорат суствлиги, унинг паст самарали тарзда ўтказилишидадир. Ҳозирги қийинчиликлар мавжуд бўлган ўтиш даврида республикаимиз Президенти ва ҳукуматининг саъй-ҳаракатлари билан ночор-ногирон фуқароларга ажратилаётган маблағларни бундай талон-торож қилиниш холлари жуда аянчли бўлиб, айбдорлар қонун олдида шафқатсиз жавоб беришлари лозим.

Ижтимоий таъминот соҳасида қонунчиликка амал қилиниши устидан давлат ва жамоат назорати олиб борилади ҳамда бундай назоратнинг асосий усуллари ва шакллари қонун ҳужжатлари билан белгилаб қўйилган. Қонунлар ижроси устидан назоратни амалга ошириш ваколати Конституция ва қонунларга мувофиқ, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг тегишли қўмиталари ҳамда комиссияларига берилган бўлиб, улар жойларда текширишлар ўтказиш, ҳақиқий аҳволни ўрганиш – таҳлил қилиш асосида ўзларининг мажлисларида ушбу соҳа учун мутасадди раҳбарлар, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ва бошқа идоралар ҳисоботларини эшитиш, зарур чора-тадбирлар қўрилишига эришиши орқали ваколатларини амалга оширадilar.

Прокурорлик назорати ижтимоий таъминот соҳасида қонунийликни таъминлашнинг энг самарали усулларида бўлиб, Ўзбекистон Республикасининг янги таҳрирдаги “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуни 20-моддасига кўра: “Вазирликлар, давлат қўмиталари, идоралар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ҳамда вазирликлар, давлат қўмиталари ва идораларнинг ҳарбий қисмлари, ҳарбий тузилмалари, ҳокимлар ва бошқа мансабдор шахслар томонидан қонунларнинг ижро этилиши, шунингдек, улар томонидан қабул қилинаётган ҳужжатларнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунларига мувофиқлиги назорат предмети ҳисобланади”.

Прокуратура органлари қонун ижросини текшириш мақсадида тегишли мансабдор шахслар тушунтиришларини талаб қилиши, ҳужжатлар ва материаллар

билан танишиб чиқиш, текширишлар ўтказиши ва бошқа ваколатларни амалга ошириши мумкин. Қонун бузилиш хатолари аниқлангани тақдирда прокурорлик таъсири ўтказишнинг ҳуқуқий шакллари “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуннинг 37–42-моддаларида назарда тутилган бўлиб, улар протест келтириш, қарор чиқариш, тақдимнома киритиш, даъво аризаси ёки бошқа аризалар билан судга мурожаат қилиш, огохлантириш кабилардан иборатдир.

Ижтимоий таъминот органлари, фуқароларни пенсия ва нафақалар билан таъминловчи бошқа давлат органлари томонидан бюджет маблағларининг тўғри сарфланиши устидан идоравий назорат Ўзбекистон Республикасининг Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги тизимига кирувчи текширувчи органлар томонидан ўз ваколатлари доирасида ва қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги тўғрисидаги Низомга кўра бюджетдан маблағ олувчиларга давлат ва маҳаллий бюджетдан ажратиладиган молиявий маблағлардан мақсадли ҳамда оқилона фойдаланилиши устидан давлат молиявий назорати ушбу вазирлик томонидан¹, унинг таркибига кирувчи тафтиш-назорат бошқармаси ҳамда унинг жойлардаги органлари орқали амалга оширилади. Молия вазирлигининг тафтиш-назорат органларининг ваколатлари, вазифалари, фаолият олиб бориш шакл ҳамда услублари қонун ҳужжатларида белгилаб қўйилади².

Ижтимоий таъминот органлари томонидан бюджет маблағлари тўғри сарфланиши, улар юзасидан ҳисоб-китоб операциялари қонунга мувофиқ ўтказилиши устидан Ўзбекистон Республикасининг “Банклар ва банк фаолияти тўғрисида”ги³ Қонунига кўра, тижорат банк муассасаларида ҳам кузатув олиб борадилар.

Пенсия қонунчилиги тизими такомиллаштирилиши, пенсия жамғармаси қайта ташкил этилиши муносабати билан корхона, муассаса, ташкилотлар томонидан Республика Пенсия жамғармасига тегишли бадал ҳамда мажбурий тўловлар ўз вақтида ҳамда тўлиқ тўланишини кузатиб бориш ваколати Давлат солиқ хизмати органларига юклатилди. Бундан ташқари, ижтимоий таъминотни амалга оширувчи органларнинг бевосита ўзида уларнинг бош (катта) ҳисобчилари Ўзбекистон Республикасининг “Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида”ги Қонунига биноан

¹ Қаранг: “Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги тўғрисида”ги низом

² Қаранг: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги “Тафтиш ва назорат бошқармаси тўғрисида”ги низом.

³ Қаранг: Ўзбекистоннинг янги Қонунлари. № 13, Т., “Адолат”, 1996 й.

маблағларни тўғри сарфланишини кузатиб ва текшириб борадилар ҳамда уларни тўғри мақсадли сарфланиши учун тўлиқ жавобгардирлар.

Ижтимоий таъминот органлари иш фаолияти, улар томонидан маблағларнинг тўғри сарфланиши устидан жамоат назорати ҳам ўрнатилган бўлиб, қонун ҳужжатларига кўра бу ваколат республика “Нуроний” жамғармаси, бошқа жамоат бирлашмалари, касаба уюшмаларига бериб қўйилган ва улар қонунда белгиланган тартибда ижтимоий таъминот органлари фаолиятининг қонунийлиги, маблағларни тўғри сарфланиши устидан жамоат назоратини амалга оширадилар, қонун бузилиш ҳоллари аниқланганида эса уларни бартараф этишга оид чораларни ўз ваколатлари доирасида амалга оширадилар.

Давлат функцияларини жамиятни ўзини ўзи бошқариш органларига ўтказила борилиши, кучли давлатчиликдан кучли жамият томон ривожланиш, фуқаролик жамияти барпо этила бориши билан жамоат назоратининг кучая бориши, унинг салмоғи ортиб бориши табиий ҳолдир.

2. Ижтимоий таъминотга оид муносабатларда жавобгарлик масалалари.

Ижтимоий таъминотга оид ҳуқуқий муносабатлардаги жавобгарлик юридик жавобгарлик кўринишларидан бўлиб, “юридик жавобгарлик – содир этилган ҳуқуқбузарлик учун шахснинг давлат-хокимият хусусиятидаги маълум махрумликларга дучор бўлишидир”⁴. Юридик жавобгарлик, бу – шахснинг айбли, ҳуқуққа хилоф ҳаракати ёки ҳаракатсизлиги билан содир этилган ижтимоий зарарли ҳуқ-атвори учун давлат айблови ва давлат мажбурлови қўлланилишидан иборат.

Ижтимоий таъминот ҳуқуқида жавобгарлик субъектларига кўра фуқароларнинг жавобгарлиги ва юридик шахс саналувчи корхона ва ташкилотларнинг жавобгарлиги фарқланади. Фуқароларнинг жисмоний шахсларнинг жавобгарлиги ўз навбатида оддий фуқаролар жавобгарлиги ҳамда мансабдор шахслар жавобгарлиги шаклларида намоён бўлади. Юридик шахслар эса фақат иқтисодий-молиявий ҳуқуқий жавобгарликка тортилишлари мумкин.

Юридик жавобгарлик сифатида фуқаролар – жисмоний шахсларга қўлланиладиган жавобгарликларнинг қуйидаги турлари назарда тутилган:

- 1) фуқаровий-ҳуқуқий мулкӣ жавобгарлик;
- 2) маъмурий-ҳуқуқий жавобгарлик;

⁴ Қаранг: А. Саидов, У. Тожиҳонов. Давлат ва ҳуқуқ назарияси, Т., “Адолат”, 2001 йил, 306-бет.

3) интизомий жавобгарлик;

4) жиноий жавобгарлик.

Ким томонидан жавобгарлик қўлланилишига кўра ижтимоий таъминот ҳуқуқидаги ҳуқуқий жавобгарликлар:

а) суд томонидан қўлланиладиган;

б) маъмурий-бошқарув органлари томонидан қўлланила-диган жавобгарликларга бўлинади.

Оддий фуқаролар – жисмоний шахсларнинг ижтимоий таъминотга оид ҳуқуқий муносабатлардаги юридик жавоб-гарликлари қонунда махсус кўрсатиб қўйилган ғайриқонуний хатти-ҳаракатларни айбли равишда содир этишлари туфайли юз беради ва кўпчилик ҳолларда улар фуқаролик ҳуқуқий-маъмурий, фуқаролик ҳуқуқий-жиноий жавобгарликлар тарзида вужудга келади. Масалан: “Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида”ги Қонуннинг 65-моддасига кўра, пенсионер сохта ҳужжатлар тақдим этганлик, пенсия миқдорига таъсир этувчи (унинг камайтирилишига сабаб бўлувчи) ҳолатлар ҳақида ўз вақтида ижтимоий таъминот органларига хабар бермаганлик тарзида суистеъмолларга йўл қўйиши оқибатида ундан (оиланинг бошқа аъзоларига) ортиқча тўланган пенсия суммаси ушлаб қолиниши назарда тутилган. Айни пайтда ушбу хатти-ҳаракатлари учун фуқаро маъмурий-ҳуқуқий (Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 61-моддасига кўра) ёки жиноий жавобгарликка (Жиноят кодексининг 228-моддаси (ҳужжатларни сохталаштирганлик); 168-моддаси (фирибгарлик); 170-моддаси (алдов ёки суистеъмол қилиш йўли билан мулккий зарар етказганлик ва хоказо) тортилиши мумкин. Афсуски текширишларга кўра айрим фуқаролар томонидан ўз ҳуқуқларини суистеъмол қилишлари йўли билан ижтимоий таъминот соҳасида ҳуқуқбузарлик содир қилиш фактлари (ноқонуний тарзда пенсия ва нафақалар олиш, имтиёزلардан ноқонуний тарзда фойдаланиш ҳоллари) тез-тез учраб турибди.

Ижтимоий таъминот соҳасидаги ҳуқуқбузарликлар орасида мансабдор шахслар томонидан содир этиладиганлари айниқса, хавфли бўлиб, молиявий маблағларни тасарруф этиш ваколати берилган, кенг имкониятларга эга бўлган бундай шахслар томонидан қонунбузарликка йўл қўйилиши фуқаролар ҳуқуқларини поймол этилишига, бева-бечоралар учун мўл-жалланган давлат маблағларини талон-торож қилиниши, мақсадсиз сарфланишига, ижтимоий адолат тамойилларини оёқ ости қилинишига, одамларнинг давлат ва унинг органларидан норози бўлишларига олиб келади. Шу сабабли, қонун мансаб-дор шахс томонидан содир этилган ғайриқонуний

хатти-ҳаракат учун бирмунча қаттиқ жазо чораларини назарда тутати.

Ижтимоий таъминот органлари, фуқаролар йиғинлари ва бошқа фуқароларга ижтимоий ёрдамни амалга оширувчи давлат ҳамда жамоат органларида ишловчи раҳбарлар ва бошқа мансабдор шахслар ножўя хатти-ҳаракатлари учун маъмурий-ҳуқуқий (Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 61, 157, 200, 209-моддалари) ёки жиноий жавобгарликларга тортилишлари мумкин (Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 167, 205, 207, 209, 210, 214, 229 ва бошқа моддалари).

Мансабдор шахснинг жиноий ёки маъмурий жавобгар-ликка тортилганлиги ва унга жазо қўлланилганлиги унинг айби билан давлат мулкига, фуқаролар мулкига, бошқа мулкӣ ёки номулкий манфаатларига етказилган зарарни ундан тўла ҳажмда ундириб олинишига мутлақо тўсқинлик қилмайди. Аксинча, мансабдор шахс хатти-ҳаракатининг маъмурий ножўя ҳаракат деб тан олинганлиги ёки жиноят деб баҳолан-ганлиги унга фуқаролик-ҳуқуқий мулкӣ жавобгарлик ёхуд меҳнат ҳуқуқига кўра тўлиқ моддий жавобгарлик қўлла-нилиши учун шубҳасиз далил бўлиб хизмат қилиши мумкин. Вақтли матбуотнинг хабар беришича, ижтимоий таъминот органларида ишловчи мансабдор шахслар томонидан турли суистеъмолларга, талон-торожларга йўл қўйилиши ҳоллари учраб турибди⁵ ва унга қарши курашни кучайтириш, бу соҳадаги ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишга оид самарали чоралар ишлаб чиқиш долзарб вазифалардан бўлиб қолмоқда.

Юридик ва иқтисодий адабиётларда турлича талқинга ҳамда тортишувларга сабаб бўлаётган жавобгарлик турларидан бири – иқтисодий, молиявий жавобгарлик бўлиб, жавобгар-ликнинг бу тури корхона ва ташкилотларга нисбатан қўлланилади. Айрим муаллифлар иқтисодий жавобгарликни юридик жавобгарликдан мустақил ҳолда кўриш ва ҳуқуқий жавобгарликка алоқаси йўқ ижтимоий ҳодиса сифатида тасвирлашга ҳаракат қиладилар.

Бизнинг фикримизча, иқтисодий жавобгарлик ҳамда юридик шахсларга нисбатан қўлланиладиган молиявий жазо чоралари – бу қонун талабларини бузаётган, ўзининг нотўғри фаолияти билан давлат органлари, бошқа корхона ва ташкилотлар учун ноқулай шароитларни вужудга келтираётган, табиий ресурслардан нооқилона фойдаланаётган, бозор тамойилларига зид иш тутаетган корхоналар учун иқтисодий жихатдан ўнғайсиз, номаъқул вазият туғдиришга қаратилган чора-тадбирлардандир.

⁵ Қаранг: “Нафақа ўз эгасига тегаяптими?”, “Халқ сўзи”, 2001 йил 28 июнь, 126-сон; “Виждонни жиғилдонга алмаштирганлар”, “Халқ сўзи”, 2001 йил 4 декабрь, 244-сон; “Ногирон мушқули осон бўладими?”, “Ишонч газетаси, 2000 йил 31 март, 46-сон ва бошқалар.

Иқтисодий жавобгарлик ва молиявий жазо чоралари ҳам ҳуқуқий жавобгарликнинг бир тури сифатида, ҳуқуқий муомала субъекти саналувчи юридик шахс томонидан содир этиладиган айбли, ҳуқуққа хилоф хатти-ҳаракат учун қўлланиладиган юридик жавобгарлик чораси сифатида баҳоланмоғи лозим. Чунки корхоналарга нисбатан қўлланиладиган иқтисодий жавобгарликларда ҳам бошқа турдаги ҳуқуқий жавобгарликларга хос бўлган барча асосий хусусиятлар: а) қонун асосида қўлланилиши; б) ваколатли орган ёки мансабдор шахс томонидан қонун асосида қўлланилиши; в) юридик шахс учун иқтисодий ва бошқа ноқулай оқибатларни юзага келтириши кабилар мавжуд бўлади. Ижтимоий таъминотга оид ҳуқуқий муносабатларда юридик шахсларни иқтисодий жавобгар қилиш ва уларга нисбатан молиявий жазо қўллашнинг бир қанча ҳоллари мавжуд.

Жумладан, Ўзбекистон Республикасининг “Аҳолини иш билан таъминлаш тўғрисида”ги Қонунининг 18-моддасига кўра⁶, ижтимоий ҳимояга мухтож шахсларга энг кам миқдордаги иш жойларини яратиш юзасидан маҳаллий давлат ҳокимияти органлари чиқарган қарорларни бажармаганлик учун иш берувчилардан ҳар бир яратилмаган иш жойи учун ходимнинг йиллик ўртача иш ҳақи миқдорида жарима ундирилади.

Ёки бўлмаса, Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2001 йил 16 мартда давлат рўйхатида олинган “Давлат ижтимоий суғуртаси бадалларини ўтказиш, мажбурий тўловларни ҳисоблаш ва тўлаш тартиби тўғрисида”ги йўриқноманинг⁷ 11-бандида белгиланган тартибда ва муддатларда тегишли бадалларни тўламаган корхоналар Солиқ кодексининг 135-моддаси 8-бандида кўрсатилган миқдорда айбдор корхоналарга нисбатан молиявий жазо қўлланилади.

Юридик шахсларга нисбатан молиявий-иқтисодий жазо чоралари қўлланилишидан мақсад – улар томонидан қонун бузилиш ҳолларига йўл қўймаслик, ижтимоий таъминотга оид вазифаларнинг бажарилишини таъминлаш зарурлиги билан боғлиқдир.

⁶ Қаранг: Ўзбекистоннинг янги Қонунлари, №19, Т “Адолат”, 1998 йил, 170-бет.

⁷ Қаранг: Ўзбекистон Республикаси вазирликлари, давлат Қўмиталари ва идораларининг меъёрий ҳужжатлари Ахборотномаси. 2001 йил, 6-сон.

Мавзу юзасидан тест синови саволлари:

1. Сохта хужжатлар тақдим этиб ноқонуний пенсия олган шахслар:
 - а) мулкый жавобгарликка тортиладилар;**
 - б) маъмурий жавобгарликка тортилишлари мумкин;**
 - в) жиноий жавобгарликка тортилишлари мумкин;**
 - г) юқоридаги барча жавобгарликларга тортилишлари мумкин.**

2. Бюджетдан ташқари пенсия жамғармасига бадал тўлашдан бўйин товлаган корхоналар:
 - а) жиноий жавобгарликка тортиладилар;**
 - б) уларга молиявий жазо қўлланилади;**
 - в) маъмурий жавобгар бўладилар;**
 - г) тўғри жавоб йўқ.**

3. Ижтимоий таъминот соҳасида қонунчиликка риоя этилиши устидан назоратни:
 - а) прокуратура органлари амалга оширади;**
 - б) меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги органлари амалга оширади;**
 - в) молия вазирлиги органлари амалга оширади;**
 - г) «Нуроний» жамғармаси жамоат назорати олиб боради;**
 - д) юқоридаги жавобларнинг барчаси тўғри.**

4. Ижтимоий таъминот органлари, фуқаролар йиғинлари мансабдор шахслари ўз мансабларини суиистеъмол қилсалар:
 - а) жиноий тартибда жавобгар бўладилар;**
 - б) ўз ҳаракатлари туфайли етказилган зарар ўрнини қоплаб берадилар;**
 - в) интизомий жавобгар бўлишлари мумкин;**
 - г) юқоридагиларнинг барчаси қўлланилиши мумкин.**

Мавзу юзасидан назорат саволлари:

- 1. Ижтимоий таъминотга оид қонунчилик ижроси устидан назорат олиб бориш тушунчасини айтиб беринг.**
- 2. Ижтимоий таъминот қонунчилиги ижросини назорат қилиш шакллари, усуллари ҳақида нималарни биласиз?**

3. Ижтимоий таъминот фаолияти устидан давлат назорати қайси давлат органлари томонидан амалга оширилади?

4. Ижтимоий таъминот соҳасида жамоат назорати қайси органлар орқали олиб борилади?

5. Ижтимоий таъминот соҳасидаги жавобгарлик ҳақида нималарни биласиз?

6. Ҳуқуқий жавобгарлик ва унинг шакллари айтиб беринг.

7. Иқтисодий жавобгарлик (молиявий жазо) нима?

8. Ижтимоий таъминот органлари мансабдор шахсларнинг ҳуқуқий жавобгарликлари ҳақида нималарни биласиз?

Ўқув-услубий адабиётлар ва электрон таълим ресурслари рўйхати.

Асосий адабиётлар:

1. Турсунов Й., Шоимхонов З. Ижтимоий таъминот ҳуқуқи. Дарслик. – Т.: ТДЮИ, 2003.
2. Турсунов Й., Усманова М.А. Ижтимоий таъминот ҳуқуқи. Ўқув қўлланма. – Т.: ТДЮИ, 2004.
3. Ижтимоий таъминот ҳуқуқи. Дарслик / Масъул муҳаррир ю.ф.н., доц. А.А.Иноятов. – Т.: ТДЮИ, 2005.
4. Исмоилов Ш.А. Ижтимоий таъминот ҳуқуқи. – Т.: ТДЮИ, 2006.
5. Ismoilov SH.A., GaziyeV SH.M. Ijtimoiy taminot huquqi. – T: TDYUI, 2007.
6. Саримсакова Г.К., Газиёв Ш.М. Право социального обеспечения. – Т.: ТДЮИ, 2008.
7. Ўзбекистон Республикасининг имтиёзли пенсия таъминоти бўйича норматив ҳужжатлар тўплами. – Т.: “Меҳнат” 1994 й.
8. Право социального обеспечения: практикум, нормативные акты, образцы документов. Под.ред. Э.Г.Тучковой. – М: Новый юрист, 1997.
9. “Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисидаги қонунига шарҳлар. – Т: Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги, 2004.
10. Международная организация труда. Конвенции и рекомендации (1957-1990 г.) Том 1-2. Международное Бюро Труда. – Женева, 1991.

Норматив–ҳуқуқий ҳужжатлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Тошкент: Ўзбекистон, 2011.
2. Ўзбекистон Республикасининг Меҳнат кодекси. – Тошкент: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2008.

- Ўзбекистон Республикасининг “Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида”ги Қонун. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис Ахборотномаси, 1993. 5-сон, 225-модда (2010-2012 йиллардаги ўзгартишлар билан, Халқ сўзи, 2010 йил 31 декабрь ва 2012 йил 6 январь).
- 3.
- Ўзбекистон Республикасининг “Фуқаролар соғлиғини сақлаш тўғрисида”ги Қонун. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис Ахборотномаси, 1996. 9-сон, 128-модда.
- 4.
- Ўзбекистон Республикасининг “Фуқароларнинг жамғариб бориладиган пенсия таъминоти тўғрисида”ги Қонун. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2004 йил, 51-сон, 512-модда.
- 5.

- Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2002 йил 25 январдаги “Аҳолини ҳимояга муҳтож қатламларини аниқ йўналтирилган тарзда қўллаб қувватлашни кучайтириш тўғрисида”ги 3017-сон Фармони. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2002 йил, 2-сон, 15-модда.
- 6.

- Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1994 йил 11 майдаги 249-сон қарорига илова “Пенсия тайинлаш учун меҳнат стажини тасдиқлаш тартиби тўғрисида”ги Низом. Ўзбекистон Республикасининг имтиёзли пенсия таъминоти ва меҳнатни муҳофаза қилиш бўйича норматив ҳужжатлари. – Т.: Адолат, 2000.
- 7.

- Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1994 йил 12 май “Имтиёзли шартлар асосида пенсия таъминоти ҳуқуқини берадиган ишлаб чиқаришлар, муассасалар, ишлар, касблар, лавозимлар ва кўрсаткичларнинг 1,2,3-сонли рўйхатларини тадбиқ этиш тартибини тасдиқлаш ҳақида”ги 250-сонли қарор. Ўзбекистон Республикасининг имтиёзли пенсия таъминоти ва меҳнатни муҳофаза қилиш бўйича норматив ҳужжатлари. – Т: Адолат, 2000.
- 8.

- “Ишлаётган пенсионерларга пенсия тўлаш Тартиби”. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис Ахборотномаси, 1995. 10-сон, 45-модда.
- 9.

- Имтиёзли шартларда ёшга доир пенсия олиш ҳуқуқини берадиган ишлаб чиқаришлар, муассасалар, ишлар, касблар, лавозимлар ва кўрсаткичларнинг 1,2,3-сонли рўйхатларини қўллаш тартиби тўғрисида Тушунтиришлар. Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлигининг 1994 йил 26 июндаги 6/21/05-1043 сонли қарори билан тасдиқланган. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис Ахборотномаси.
- 10.

- Алоҳида асосларга кўра меҳнат шартномаси бекор қилинганда ишдан бўшатиш ҳодимларга муддатидан олдин пенсия тайинлаш тўғрисида Йўриқнома. Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги томонидан 1998 йил 30 ноябрда тасдиқланиб 1999 йил 7 январда Адлия Вазирлигида 588-сон билан давлат рўйхатига
- 11.

олинган.

- Ўзбекистон Республикаси Меҳнат вазирлиги, Ижтимоий таъминот вазирлиги, Молия вазирлигининг 1999 йил, 31 май 973/02,1208/01,44-сон қарори билан тасдиқланган
12. “Ёшга доир пенсияга чиққандан кейин ишлаётган аёлларга пенсияларни тўлиқ миқдорда тўлаш Тартиби”. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис Ахборотномаси.
- Соғлиқни сақлаш вазирлигининг 2000 йил 6 июлдаги 300-сонли буйруғи билан тасдиқланган “Касб касалликлари рўйхати”. Ўзбекистон Республикаси вазирликлари,
13. давлат қўмиталари ва идораларининг норматив ҳужжатлар Ахборотномаси, 2000 йил, 12-сон, 165-166-бет.
- Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1996 йил 10 декабрдаги “Болали оилаларни давлат томонидан қўллаб-қувватлашни янада кучайтириш тўғрисида”
14. 1657-сон Фармони. Ўзбекистон Республикаси ҚТ, 1997 йил, 1-сон.
- Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1999 йил 13 январдаги “Аҳолини аниқ йўналтирилган ижтимоий мадад билан таъминлашда фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари ролини ошириш тўғрисида”ги Фармони. ҚТ, 1999 йил, 1-сон.
- 15.
- Ўзбекистон Республикасининг “Ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисида”ги қонун. Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1992 йил, 2-сон, 78-модда.
- 16.
- Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1999 йил 13 январдаги “Аҳолини аниқ йўналтирилган ижтимоий мадад билан таъминлашда фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари ролини ошириш тўғрисида”ги Фармони. ҚТ, 1999 йил, 1-сон.
- 17.
- Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1999 йил 19 мартдаги “Аёлларнинг ижтимоий ҳимоясини кучайтириш тадбирлари тўғрисида”ги Фармони, Халқ сўзи, 1999 йил 18 март.
- 18.
- Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2002 йил 25 январдаги “Аҳолини ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламларини аниқ йўналтирилган тарзда қўллаб қувватлашни кучайтириш тўғрисида”ги 3017-сон Фармони. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2002 йил, 2-сон, 15-модда.
- 19.
- Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлигининг 2002 йил 1 апрелдаги
20. 21-сонли буйруғи билан тасдиқланган “Давлат ижтимоий суғуртаси бўйича нафақалар тайинлаш ва тўлаш тартиби тўғрисида”ги Низом. Адлия Вазирлигининг

2002 йил 14 майда 1136-рақам билан рўйхатдан ўтган. Ўзбекистон Республикаси вазирликлари, давлат қўмиталари ва идораларининг норматив ҳужжатлар Ахборотномаси, 2002 йил, 4-5- сон.

21. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1994 йил 24 август 434-сон “Кам таъминланган оилаларни ижтимоий ҳимоя қилишни ташкил этиш масалалари тўғрисида”ги қарори, ҚТ, 1994 йил, 8-сон.

22. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1994 йил 24 август 434-сон қарори билан тасдиқланган “Кам таъминланган оилаларни ҳисобга олиш, уларга моддий ёрдам тайинлаш ва тўлаш тартиби тўғрисида”ги Низом. ҚТ, 1994 йил, 8-сон.

Қўшимча адабиётлар:

1. Право социальное обеспечения: практикум, нормативные акты, образцы документов. Под.ред. Э.Г.Тучковой. – М: Новый юрист, 1997.
2. Международная организация труда. Конвенции и рекомендации (1957-1990 г.) Том 1-2. Международное Бюро Труда. – Женева, 1991.

Электрон таълим ресурслари:

1. www.hs-sonet.net. Мотивация”.
2. [http:// www. Solidarity-mos.ru / center/ Lawyers/ Komm. Tk.](http://www.Solidarity-mos.ru/center/Lawyers/Komm.Tk)
3. Сайт “Профсоюзная учеба”: [neyantsev @ z66.ru](mailto:neyantsev@z66.ru). [http: // bca/uz/prot](http://bca/uz/prot).